TSUE

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2026

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o‘g‘li, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig‘i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra’no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO‘NALISHLARI 12
Xudoyberdiyev Ulug‘bek Axmad o‘g‘li

O‘ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH 16
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich

РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА 21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи

ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA YO‘QOTISHLAR HISOBI UCHUN ISHCHI HISOBVARAQLARI TIZIMINI ISHLAB CHIQISH 27
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o‘g‘li

RAQAMLI MUHITDA BANK XIZMATLARINI MASOFADAN KO‘RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH 32
Azlarova Aziza Axrorovna

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 36
Soyibova Matluba Ahmedboyevna

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 41
M.O. Yo‘ldoshova

NARXLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY KONSEPSIYASI SIFATIDA DINAMIK NARX SHAKLLANTIRISH 45
Anvar Deberdiyev

SOLIQ MA‘MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT KO‘LAMINI QISQARTIRISH YO‘LLARI 49
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich

STARTAP EKOTIZIMLARINI RAG‘BATLANTIRISHNING SOLIQ MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: GLOBAL MUAMMOLAR VA HUDUDIY IMKONIYATLAR 55
Ishimova Mohinur Absalomovna

UMUMIY OVQATLANISH TIZIMIDA B2B MARKETINGINI JORIY ETISH. (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 61
Zakirova Gulnoza Qudratovna, Aliyeva Gulnora Ildarovna

TIBBIYOT TASHKILOTLARIDA NOMOLIYAVIY AKTIVLAR HISOBI AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 67
Iskanov Xoljigit Nurkosimovich

RAQAMLI TA’LIM TEXNOLOGIYALARINI RIVOJLANTIRSH MARKAZIDA ICHKI AUDIT TIZIMINI TASHIL ETISH AMALIYOTI 73
Suyunov Yorqin Bekmurodovich, Nazarov Ubaydulla Abdumannapovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 79
Yuldashev Akmal Kiyomovich

TOG‘-KON KORXONALARIDA TEXNOLOGIK TIZIM HOLATINI BAHOLASH VA IQTISODIY SAMARADORLIK ZAXIRALARINI ANIQLASH 83
Abirova Nargizabonu

YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI VA ULARNING MILLIY RIVOJLANISHI 88
Turayev Abduvohid Kuldashevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

IQTISODIYOTNING INNOVATSION TARAQQIYOTI SHAROITIDA MEHNAT RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI 93
Artiqova O‘g‘iljon Zafar qizi

O‘ZBEKISTON MILLIY TELERADIOKOMPANIYASI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SEMIR MODELIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI 101
Rustamov Zafar

QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH TANNARXINI PASAYTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI 107
Metyakubov Azamat Djumanazarovich

BUXORO ARK ANSAMBLI TURISTIK SIG‘IM IMKONIYATLARINI BAHOLASH 111
Sulaymonova Malika Maxmudovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o‘g‘li

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПЛАНИРОВАНИЯ, КОНТРОЛЯ И АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ НА МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ 116
Муродов Шавкатжон Фарходович, Зайналов Ж. Р.

XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ISHTIROKIDAGI INVESTITSION LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI 121
Ochildiyeva Naima Mengziya qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna

TIJORAT BANKLARINING KREDITLASH AMALIYOTIDA SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH 127
Melibayev Sodir Adilovich

TIJORAT BANKLARI RENTABELLIGINI TA’MINLASHDA AKTIVLAR VA REGULYATIV KAPITALNING O‘RNI 135
Sheraliev Abbos Xolmuminovich

DIGITAL TRANSFORMATION OF DECISION-MAKING IN THE NATIONAL ELECTRICITY GRID OF UZBEKISTAN 140
Abdumalik A. Djumanov, Mukhlisa M. Gafurova, Tursunmurod R. Sobirov

VIRTUAL IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI 147
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich

O‘ZBEKISTON QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORINING RIVOJLANISH HOLATI VA INSTITUTSIONAL TUZILMASI 152
Shamsiddinov Ne’matjon Ashurali o‘g‘li

ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH 157
To‘ychiyeva Dilnoza Farxod qizi

ELEKTRON TIJORAT BOZORIDA RISKLARNI BAHOLASH MASALALARI 162
Aripov Ulug‘bek Bahodirovich

UY-JOY BOZORINI IPOTEKA KREDITLASH AMALIYOTI ORQALI INTEGRATSIYA QILISH: O‘ZBEKISTON SHAROITIDA RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI 166
A’zamxo‘jayeva Nihola Sulaymon qizi

HUDUDIY INVESTITSIYA TARKIBINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA DINAMIK TA’SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA) 171
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI KREDITLASH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH 175
Bo‘taev O‘tkir Eshboevich

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH 181
Umarova Malika Nematjanovna

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Umarova Malika Nematjanovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasi dotsenti
Email: malika.umarova.2584@gmail.com
ORCID: 0009-0003-0663-0695

Annotatsiya. Kichik biznes subyektlarini kreditlashda bank mol-mulkining garov qiymati, korporativ qimmatli qog‘ozlar uchun bozor qiymatini aniqlash, davlat qimmatli qog‘ozlari uchun qabul qilinadigan qiymatni belgilash, xarid qilingan mol-mulkni garov evaziga ta’minlash hamda kichik biznes subyektlarini kreditlashda loyihalarni ekologik va ijtimoiy ta’sir toifalariga ajratish bilan bog‘liq muhim masalalar borasida ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Maqolada kichik biznes subyektlarini innovatsiyalar asosida kreditlashning xorij tajribasi va innovatsion kredit mahsulotlari tahlil etilgan hamda ularni rivojlantirish zarurligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes subyektlari, bank xizmati, bank mahsuloti, innovatsion bank mahsulotlari, mikromoliyaviy xizmatlar.

Abstract. Scientific research is being conducted on important issues related to determining the market value of bank property collateral for corporate securities, determining the acceptable value for government securities, securing purchased property against collateral, and classifying projects into categories of environmental and social impact in lending to small businesses. The article analyzes foreign experience in innovative lending to small businesses and innovative loan products and scientifically substantiates the need for their development.

Key words: small business and private entrepreneurship,lending,banking system modernization,central bank, commercial banks, universal banks, specialized banks.

Аннотация. Проводятся научные исследования важных вопросов, связанных с обеспечением стоимости банковского имущества при кредитовании малого бизнеса, определением рыночной стоимости корпоративных ценных бумаг, определением приемлемой стоимости государственных ценных бумаг, обеспечением приобретенного имущества в качестве залога и классификацией проектов по категориям экологического и социального воздействия при кредитовании малого бизнеса. В статье анализируется зарубежный опыт кредитования малого бизнеса на основе инноваций и инновационных кредитных продуктов и научно обосновывается необходимость их развития.

Ключевые слова: малый бизнес, банковские услуги, банковский продукт, инновационные банковские продукты, услуги микрофинансирования.

KIRISH

Iqtisodiyotning barcha sohalari va tarmoqlarida erkinlashtirish jarayonlarini izchillik bilan o‘tkazish va iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish bank tizimini tubdan mustahkamlashni, bu sohada ham islohotlarni faollashtirishni, banklarning kapitallashuvini oshirishni va bo‘sh pul mablag‘larini bank oborotiga jalb qilish hisobidan ularning kredit berish imkoniyatlarini kengaytirish orqali kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirishni talab etadi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakatimiz taraqqiyotida muhim o‘rin tutgani sababli bu sohani rivojlantirish hamda qo‘llab-quvvatlashga katta e’tibor berib kelinmoqda. Keyingi yillarda jahon iqtisodiyotida kichik biznesning o‘rni va ahamiyati mustahkamlanib bormoqda.

Hozirgi vaqtda kichik biznesni rivojlantirishning turli jihatlari bo‘yicha keng ko‘lamli tadqiqotlarning bir qancha misollari mavjud. Bu ko‘p jihatdan kichik korxona ta’rifiga yagona yondashuvning yo‘qligi bilan bog‘liq. Shu munosabat bilan “kichik biznes” tushunchasining iqtisodiy va huquqiy mohiyatini, uning zamonaviy dunyoda tutgan o‘rni haqida tahlil qilish zarur ko‘rinadi.

Zamonaviy iqtisodiyotda kichik biznes subyektlari erkin bozor munosabatlariga asoslangan xo‘jalik yuritish tizimining muhim tarkibiy elementlaridan biri sifatida katta ahamiyat kasb etadi. Kichik biznes subyektlari tashqi va ichki muhitning o‘zgaruvchan shart-sharoitlariga tez va oson moslasha olish qobiliyatiga ega. Bu xususiyat raqobat muhiti rivojlanishiga, iqtisodiy tizimni tuzilmaviy jihatdan qayta qurish jarayonlarini amalga oshirishga, innovatsion texnologiyalarga asoslangan ishlab chiqarish tizimlarini rivojlantirishga turtki beradi.

Kichik biznes subyektlari faoliyatini moliyalashtirish deganda uni pul mablag‘lari bilan ta’minlash tushuniladi. Kichik biznes subyektlari faoliyatini moliyalashtirish ikki xil manbadan: tashqi va ichki manbalardan amalga oshiriladi. Shu o‘rinda ta’kidlash kerakki, respublikamizda ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini rivojlantirishga katta e’tibor berilib, ayniqsa, kreditlash orqali ular faoliyatini moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlash davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilab olinib, bu sohada katta ustuvorlik berilmoqda. Bu borada kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni kreditlash hajmini oshirish, kreditlash shartlarini soddalashtirish, ularga bank xizmatlaridan foydalanish sohasida qo‘shimcha imtiyoz va qulayliklar yaratish bo‘yicha chora-tadbirlar amalga oshirilib kelinmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Amaliyotdan ma’lumki, kichik va o‘rta biznes subyektlari tiklanish jarayonida muhim rol o‘ynaydi, chunki ular bandlik va ijtimoiy innovatsiyalarda, ayniqsa, ishsizlik darajasi yuqori bo‘lgan mamlakatlarda muhim ahamiyat kasb etadi. Ilmiy adabiyotlarda “bank xizmati” va “bank mahsuloti” tushunchalari ko‘pincha sinonim sifatida qo‘llaniladi. Masalan, E.A. Utkin quyidagi ta’rifni taklif qiladi: “Bank mahsuloti (xizmati) — bu moliya bozoridagi turli xil harakatlar, banklar tomonidan o‘z mijozlari nomidan va ularning manfaatlarini ko‘zlab haq evaziga amalga oshiriladigan pul operatsiyalari (masalan, tashkiliy tuzilmani takomillashtirish), shuningdek, bank biznesining samaradorligini oshirish va rivojlantirishga qaratilgan harakatlardir” [1].

Shuningdek, rossiyalik taniqli iqtisodchi olim O.V. Lavrushin tahlil qilinayotgan tushunchaga “bank xizmati — mijozlar nomidan uning foydasiga haq evaziga bank operatsiyalari” degan ta’rifni beradi [5]. A. Vahobovning fikricha, “tadbirkorlik mohiyatan biznesning asosiy turi. Ammo har qanday biznesni tadbirkorlik deb bo‘lmaydi. Buning uchun biznes yaratuvchilik belgilariga ega bo‘lishi lozim”, deya ta’riflaydi [6].

Mahalliy iqtisodchi olimlardan yana biri F. Xolmamatov kredit xizmati va kredit mahsulotiga batafsilroq ta’rif berib o‘tgan, ya’ni “kredit xizmati — bankning aniq maqsadga qaratilgan kredit faoliyati natijasi bo‘lib, u foyda olish maqsadida kredit operatsiyalarini amalga oshirishda mijozning kredit ehtiyojlarini qondirish bo‘yicha maqbul shartlar yaratishdan iborat”. Shuningdek, muallifning fikricha, “kredit mahsuloti — bu bank tomonidan kredit xizmatlarini ko‘rsatish usuli bo‘lib, mijozga xizmat ko‘rsatish bo‘yicha bir-biri bilan bog‘liq tartib-taomillar (texnologik, axborot va shu kabilar) majmuini o‘z ichiga oladi. Kredit mahsulotlari innovatsion bank texnologiyalarini o‘z ichiga oladi” [7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada mamlakatimizda faoliyat olib borayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishda innovatsion yondashuvlar umumlashtirilgan holda o‘rganildi. Maqolani shakllantirish jarayonida kuzatish va tanlab olish, ilmiy-nazariy hamda empirik kuzatuv usullaridan foydalanilgan. Tadqiqot natijalarining ishonchliligi tadqiqotda qo‘llanilgan xorijiy va milliy statistik rasmiy manbalardan foydalanilgani bilan izohlanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Moliyalashtirish nafaqat mavjud mikrokorxonalar uchun, balki yangi ish o‘rinlarini yaratishga hissa qo‘shish maqsadida biznes yaratish istagida bo‘lganlar uchun ham juda muhimdir. Mijozlar banklar tomonidan rad etilganligi sababli ko‘pincha mikromoliya tashkilotlaridan mikrokredit olish uchun murojaat qilishadi. Ular banklarga qaraganda past foiz stavkalarini talab qilmaydi, lekin garov va kafolat talablari bo‘yicha kamroq talabga ega.

Hozirgi vaqtda mikromoliyalash tashkilotlari o‘z faoliyatini moliyalashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Moliyalashtirish manbasining barqaror emasligi va kafolatning yo‘qligi, moliyalashtirish narxining qimmatligi (foiz stavkalarining yuqoriligi), barqaror bo‘lmagan pul oqimlariga egaligi hamda bozorda raqobatning tez sur’atlar bilan o‘sishi kabi muammolar mavjud. Mikromoliyaviy operatsiyalarni raqamlashtirish kreditorlar uchun ham, qarz oluvchilar uchun ham samaralidir.

Respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullarini takomillashtirish asosida quyidagi ilmiy-amaliy natijalar taklif qilingan.

Kichik biznes subyektlari faoliyatini barqaror rivojlantirishda moliyaviy resurslarga erkin kirish imkoniyati hal qiluvchi omil hisoblanadi. “Kichik biznesni uzluksiz qo‘llab-quvvatlash” dasturi doirasida kreditlar bo‘yicha

kafillik mexanizmini joriy etish, ayniqsa, aylanma mablag‘larni to‘ldirish maqsadida ajratiladigan kreditlarning 50 foizigacha kafolat berish orqali quyidagi strategik natijalarga erishish imkonini beradi:

Birinchidan, mazkur mexanizm kichik biznes subyektlarining kredit olish imkoniyatini sezilarli darajada kengaytiradi. Aksariyat tadbirkorlarda garov ta’minoti yetarli bo‘lmagani sababli kredit olishda to‘siqlar mavjud bo‘lib, davlat tomonidan kafillik berish bu muammoni yumshatadi va moliyaviy inklyuziyani ta’minlaydi.

Ikkinchidan, banklar uchun kredit xavfi qisman davlat tomonidan qoplanishi natijasida ularning kichik biznesni moliyalashtirishga bo‘lgan ishtiyoqi oshadi. Bu esa kredit portfelining diversifikatsiyasiga va iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirish hajmining ortishiga xizmat qiladi.

Uchinchidan, aylanma mablag‘larni to‘ldirishga yo‘naltirilgan kreditlar ishlab chiqarish uzluksizligini ta’minlaydi, korxonalarning likvidligini oshiradi va bozordagi raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Natijada mahsulot ishlab chiqarish hajmi, xizmatlar ko‘lami va eksport salohiyati oshadi.

To‘rtinchidan, 10 mlrd so‘mlik yuqori chegaraning belgilanishi resurslarni samarali taqsimlashga xizmat qilib, yirik emas, balki haqiqatan ham kichik va o‘rta biznes subyektlarini manzilli qo‘llab-quvvatlash imkonini yaratadi.

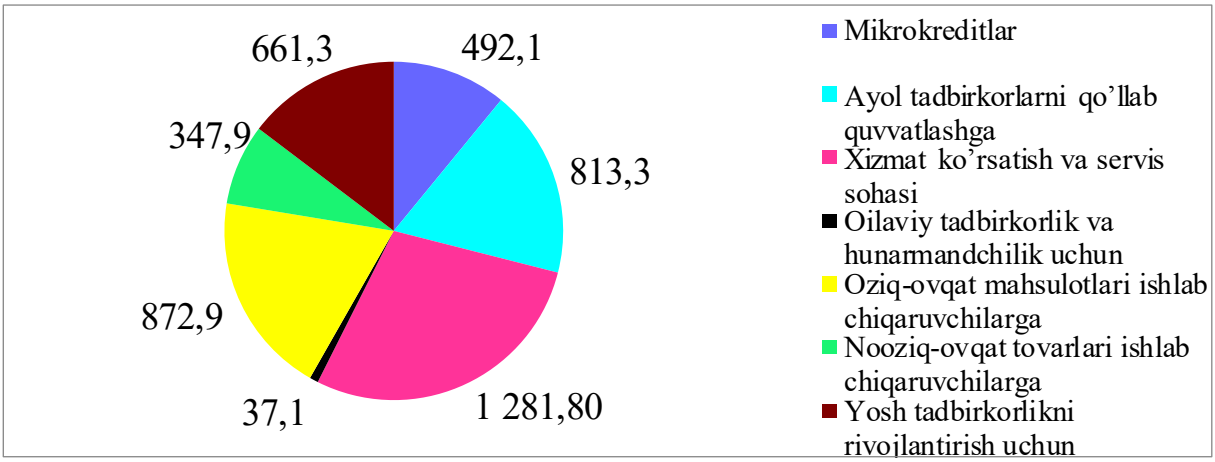
Beshinchidan, mazkur mexanizm multiplikativ iqtisodiy samara beradi, ya’ni yangi ish o‘rinlari yaratiladi, aholi daromadlari oshadi va soliq tushumlari ko‘payishi orqali davlat budjetiga ijobiy ta’sir ko‘rsatiladi.

Shu bilan birga, ushbu tizimning samaradorligini ta’minlash uchun quyidagi jihatlarga alohida e’tibor qaratish lozim:

- kafillik berish jarayonining shaffof va tezkor bo‘lishi;
- kredit mablag‘laridan maqsadli foydalanish ustidan monitoringni kuchaytirish;
- risklarni baholashning zamonaviy usullarini joriy etish;
- kichik biznes subyektlarining moliyaviy savodxonligini oshirish.

Kreditlarning ma’lum qismiga davlat kafilligini berish amaliyoti kichik biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning samarali instrumentlaridan biri hisoblanib, u iqtisodiyotda tadbirkorlik faolligini oshirish, ishlab chiqarish hajmini ko‘paytirish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda muhim o‘rin tutadi.

Xususan, 2022-yilning 1-yanvar holatiga bank tomonidan 5 437 ta kichik biznes subyektlariga jami 4 989,3 mlrd so‘mlik kreditlar ajratildi va natijada kichik biznes subyektlari tasarrufida jami 11 168 ta yangi ish o‘rinlari yaratildi (1-rasm).

1-rasm. 2024-yilda yo‘nalishlar kesimida ATB “Biznesni rivojlantirish banki” tomonidan kichik biznes subyektlariga ajratilgan kreditlar, mlrd. so‘mda[1]

1-rasmdan ko‘rishimiz mumkinki, yo‘nalishlar kesimida ATB “Biznesni rivojlantirish banki” tomonidan kreditlarning eng ko‘p qismi xizmat ko‘rsatish va servis sohasiga ajratilgan. Undan keyingi o‘rinlarda esa oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarga ajratilgan kreditlar turibdi. Kreditlarning eng kam miqdori oilaviy tadbirkorlik va hunarmandchilik uchun ajratilgan.

O‘zbekistonda 2025-yilda faktoring xizmatlari 1,3 trln so‘m miqdorida amalga oshirildi va raqamli faktoring hajmi katta ulushni tashkil etmoqda. Bu moliya bozorida alternativ va innovatsion moliyalashtirish vositalarini, xususan, faktoring xizmatlarini rivojlantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Banklar tomonidan kichik biznes subyektlarining aylanma mablag‘larini tezkor va garovsiz to‘ldirish hamda ularning moliyaviy barqarorligini ta’minlash maqsadida faktoring asosidagi innovatsion moliyalashtirishni amalga oshirish, ya’ni faktoring

1 https://qishloqqurilishbank.uz. ma‘lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

mexanizmining qo‘llanilishi kichik biznes subyektlariga o‘z debitor qarzlarini moliyaviy aktivga aylantirish orqali aylanma mablag‘larni tezkor va garovsiz jalb etish imkonini bermoqda.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining aylanma mablag‘larini tezkor va garovsiz to‘ldirish, shuningdek, ularning moliyaviy barqarorligini ta’minlashda faktoring moliyalashtirish amaliyotini joriy etish iqtisodiy jihatdan asoslangan va yuqori samaradorlikka ega mexanizm hisoblanadi. Avvalo, faktoring amaliyoti tadbirkorlik subyektlariga o‘z debitor qarzdorliklarini naqd pulga tez aylantirish imkonini beradi. Bu esa ularning likvidlik darajasini oshirib, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish jarayonlarining uzluksizligini ta’minlaydi. Ayniqsa, to‘lov muddati kechiktirilgan shartnomalar ulushi yuqori bo‘lgan sharoitda faktoring aylanma mablag‘lar tanqisligini bartaraf etishning samarali vositasiga aylanadi.

Ikkinchidan, ushbu moliyalashtirish turi garov talab etmasligi bilan an’anaviy kreditlardan tubdan farq qiladi. Natijada garov ta’minoti yetarli bo‘lmagan kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati kengayadi va moliyaviy inklyuziya darajasi oshadi.

Uchinchidan, faktoring orqali tadbirkorlar debitor qarzlarni boshqarish, hisob-kitoblarni yuritish va qarzdorlikni undirish bilan bog‘liq ma’muriy xarajatlarni kamaytiradi. Bu esa ularga asosiy faoliyatga ko‘proq e’tibor qaratish imkonini beradi hamda operatsion samaradorlikni oshiradi.

To‘rtinchidan, moliyaviy barqarorlik nuqtayi nazaridan faktoring pul oqimlarini barqarorlashtiradi, to‘lov intizomini yaxshilaydi va moliyaviy risklarni diversifikatsiya qilishga xizmat qiladi. Shu orqali korxonalarning to‘lov qobiliyati va kreditga layoqatlilik ko‘rsatkichlari yaxshilanadi.

Beshinchidan, mazkur amaliyot banklar va moliyaviy institutlar uchun ham yangi daromad manbai bo‘lib, ularning xizmat turlarini diversifikatsiya qilish imkonini yaratadi. Bu esa moliya bozorida raqobat muhitini kuchaytirib, innovatsion moliyaviy xizmatlar rivojlanishiga turtki beradi. Shu bilan birga, faktoring amaliyotini samarali joriy etish uchun quyidagi shartlar muhim hisoblanadi:

- huquqiy-me’yoriy bazani takomillashtirish va aniq reglamentlarni joriy etish;
- debitor qarzdorlik bo‘yicha ishonchli axborot tizimlarini shakllantirish;
- tadbirkorlar o‘rtasida faktoringning afzalliklari bo‘yicha tushuntirish ishlarini kuchaytirish;
- moliyaviy institutlarda risklarni baholash va boshqarish mexanizmlarini rivojlantirish.

Faktoring moliyalashtirish amaliyotini joriy etish kichik biznes subyektlarining aylanma mablag‘larini tezkor to‘ldirish, garovsiz moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish va ularning moliyaviy barqarorligini ta’minlashda samarali instrument hisoblanadi. U iqtisodiyotda ishlab chiqarish faolligini oshirish, pul aylanmasini tezlashtirish va tadbirkorlik muhitini yanada yaxshilashga xizmat qiladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda innovatsion moliyaviy instrumentlardan foydalanish hamda to‘lov kompensatsiya tizimini “2+3” tamoyili asosida tashkil etish tarmoq subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta’minlashda samarali va zamonaviy yondashuv hisoblanadi.

Avvalo, innovatsion moliyaviy instrumentlar (kraudfanding, venchur kapital, faktoring, lizing, raqamli kreditlash platformalari va fintex yechimlar) kichik biznes subyektlarining an’anaviy moliyalashtirish manbalariga bog‘liqligini kamaytiradi. Bu esa ularning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini kengaytiradi va investitsiya muhitini yaxshilaydi.

Ikkinchidan, “2+3” tamoyili asosida kompensatsiya to‘lovlarini tashkil etish moliyaviy yuklamani davlat, moliya institutlari va tadbirkorlar o‘rtasida muvozanatli taqsimlash imkonini beradi. Ya’ni, moliyalashtirishning bir qismi davlat yoki kafil tashkilot tomonidan qoplansa, qolgan qismi tijorat banklari va bozor mexanizmlari orqali amalga oshiriladi. Bu tizim risklarni diversifikatsiya qiladi va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Uchinchidan, mazkur mexanizm tarmoq subyektlarining likvidligini oshiradi, aylanma mablag‘lar yetishmovchiligini kamaytiradi hamda ishlab chiqarish jarayonlarining uzluksizligini ta’minlaydi. Natijada korxonalarning bozordagi raqobatbardoshligi ortadi.

To‘rtinchidan, innovatsion instrumentlar va kompensatsiya mexanizmining uyg‘unligi kredit portfellari sifatini yaxshilaydi, moliyaviy risklarni kamaytiradi hamda bank tizimi barqarorligini oshiradi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayonlarni tezlashtiradi va ma’muriy xarajatlarni qisqartiradi.

Beshinchidan, ushbu yondashuv kichik biznes subyektlarining investitsiyaviy jozibadorligini oshirib, yangi ish o‘rinlari yaratilishiga, mahsulot ishlab chiqarish hajmining o‘sishiga va iqtisodiy faollikning kuchayishiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tizimning samarali ishlashi uchun quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

- kompensatsiya to‘lovlarini aniq va shaffof tartibda amalga oshirish;
- raqamli monitoring va nazorat tizimlarini joriy etish;
- innovatsion moliyalashtirish instrumentlarini huquqiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash;
- tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni innovatsion moliyaviy instrumentlar orqali moliyalashtirish hamda “2+3” tamoyili asosida kompensatsiya tizimini joriy etish iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq bo‘lib, u tarmoq

subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta’minlash, investitsiya faolligini oshirish va barqaror iqtisodiy o‘sishga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini kreditlash hamda moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning innovatsion usullaridan foydalanish asosida tarmoq subyektlarida mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining 2030-yilgacha bo‘lgan strategik prognoz ko‘rsatkichlarini ishlab chiqish iqtisodiy rejalashtirish va barqaror o‘sishni ta’minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Avvalo, innovatsion moliyaviy instrumentlarni (raqamli kreditlash, faktoring, lizing, venchur moliyalashtirish, davlat kafilligi va kompensatsiya mexanizmlari) joriy etish kichik biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini kengaytiradi. Bu esa ishlab chiqarish quvvatlarining samarali foydalanilishiga va mahsulot hajmining izchil o‘sishiga zamin yaratadi.

Ikkinchidan, kreditlashning zamonaviy usullari korxonalarda aylanma mablag‘lar yetishmovchiligini kamaytiradi, investitsion faollikni oshiradi hamda yangi texnologik imkoniyatlarni joriy etishni tezlashtiradi. Natijada ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligi va raqobatbardoshligi ortib boradi.

Uchinchidan, 2030-yilgacha ishlab chiqilgan strategik prognoz ko‘rsatkichlari tarmoqlar kesimida mahsulot ishlab chiqarish dinamikasini aniq baholash, resurslarga bo‘lgan ehtiyojni prognoz qilish va iqtisodiy siyosatni maqsadli shakllantirish imkonini beradi. Bu esa davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlaydi.

To‘rtinchidan, innovatsion moliyaviy mexanizmlar kichik biznes subyektlarining barqaror rivojlanishini ta’minlab, yangi ish o‘rinlari yaratilishi, aholi daromadlarining oshishi va soliq bazasining kengayishiga xizmat qiladi. Shu orqali umumiy iqtisodiy o‘sish sur’atlari barqarorlashadi.

Beshinchidan, prognoz ko‘rsatkichlarning ilmiy asoslangan holda ishlab chiqilishi iqtisodiyotdagi noaniqliklarni kamaytiradi, investitsiya qarorlarining samaradorligini oshiradi va resurslar taqsimotini optimallashtiradi.

Shu bilan birga, ushbu jarayonning samaradorligini ta’minlash uchun quyidagi yo‘nalishlar muhim hisoblanadi:

- moliyaviy bozor infratuzilmasini yanada rivojlantirish;
- raqamli iqtisodiyot vositalarini keng joriy etish;
- kredit risklarini baholashning zamonaviy modellarini qo‘llash;
- tarmoqlar kesimida doimiy monitoring va tahlil tizimini joriy etish.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini innovatsion usullar asosida kreditlash hamda moliyaviy qo‘llab-quvvatlash orqali 2030-yilgacha mahsulot ishlab chiqarish hajmining strategik prognoz ko‘rsatkichlarini ishlab chiqish iqtisodiy jihatdan asoslangan bo‘lib, u barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, ishlab chiqarish salohiyatini oshirish va milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati, birinchidan, ishlab chiqilgan ilmiy takliflar va amaliy tavsiyalardan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini innovatsion moliyaviy instrumentlar orqali tarmoq subyektlarini moliyaviy resurslar bilan barqaror ta’minlash va takomillashtirishda; ikkinchidan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini kompleks rivojlantirishga qaratilgan maqsadli va manzilli davlat dasturlari hamda moliyaviy qo‘llab-quvvatlash jarayonida foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishda belgilanadi.

Xorij amaliyotida kichik biznes subyektlarini toifalash bir qator xususiyatlarga ega. Biznes hajmi mezonlari har bir mamlakatda bir-biridan farq qiladi va ko‘plab mamlakatlarda stavkalarni pasaytirish hamda kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy subsidiyalar mavjud. Zamonaviy iqtisodiyotda biznesni moliyalashning turli xil variantlari mavjud, ammo ular orasidan aniq bir loyiha uchun eng maqbulini tanlash tadbirkordan ushbu moliyalash manbalari haqida keng tasavvur va bilimga ega bo‘lishni talab qiladi. Shu asnoda, tadbirkorlik faoliyatining moliyaviy ta’minoti haqidagi nazariyalarni o‘rganish dolzarbligi kelib chiqadi.

Moliyalashtirishning o‘ziga xos xususiyati shundaki, u har bir korxona uchun mutlaqo individualdir, hech qanday rasmiylashtirilgan hujjatlar va qat’iy standartlashtirilgan shakllar, universal qoidalar, usullar va tartiblarni nazarda tutmaydi. Asosiysi, budjetlar to‘plami, ularning mazmuni, shakllari va ularni ishlab chiqish tartibi korxonaning moliyaviy holati dinamikasini to‘g‘ri aks ettirish imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirishda innovatsion mexanizmlarni joriy etish (kraudfanding, venchur moliyalashtirish, faktoring, lizing, fintex platformalar orqali onlayn kreditlash) moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini kengaytiradi va kapital jalb qilish xarajatlarini kamaytiradi. Bu esa tadbirkorlik subyektlarining aylanma mablag‘larini tezkor to‘ldirish, investitsiya loyihalarini amalga oshirish va bozor sharoitiga moslashuvchanligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligi mustahkamlanadi.

Innovatsion moliyalashtirish usullarini rivojlantirish kichik biznes faoliyatini diversifikatsiya qilish, raqamli iqtisodiyotga integratsiyalashuvini kuchaytirish va investitsion faollikni oshirishning muhim omili hisoblanadi. Shu bilan birga, moliyaviy instrumentlarning shaffofligi va risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Davlat qo'llab-quvvatlovi, soliq imtiyozlari va raqamli moliyaviy infratuzilmani kengaytirish orqali kichik biznesni moliyalashtirish samaradorligini yanada oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Уткин А. Морозова Г.И. и другие. Инновационный менеджмент. М. Акалис. 1996
2. Маркова В.Д., Кузнецова С.А. Стратегический менеджмент: понятия, концепции, инструменты принятия решений: справочное пособие. - Новосибирск: [Изд-во ИГУ], 2010. - 323 с
3. Гурьянов С.А. Маркетинг банковских услуг / Под общей редакцией д. э. н., профессора Томилова В. В. - М.: Юрайт - Издат, 2005. - 320с.
4. Масленченков Ю.С., Тавасиев А.М., Эриашвили Н.Д. Расчетные инкассовые услуги банка: Учеб, пособие для вузов. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, Элит-2001
5. Лаврушин О.И. Афанасьева О.Н. Корниенко С.Л. Банковское дело: современная система кредитования: учебное пособие / Под ред. Проф. О. И. Лаврушина - 3-е изд доп, КноРус, 2009
6. Ўлмасов А., Ваҳобов А. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик. – Т.: Иқтисод молия, 2014.,- 460 б.
7. Холмаматов Ф.К. Тижорат банкларининг кредитлаш амалиёти: муаммолар ва уларни ҳал қилиш йўллари. Монография. Тошкент: ТМИ, "IQTISOD-MOLIYA", 2021 йил. – 162 бет.
8. http://www.gov.uz (O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali)
9. http://www.lex.uz (O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi)
10. http://www.stat.uz (O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika agentligiyti)

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz